Ympäristöministeriö
Ympäristöneuvos Juhani Gustafsson

Ympäristövaliokunta

Ympäristövaliokunnan julkinen kuuleminen kansalaisaloitteesta 5/2025 ” Suomen vesistöt EIVÄT ole vihreän siirtymän kaatopaikkoja”

Ympäristöministeriö esittää lausuntonaan:

Vesiympäristölle vaarallisten ja haitallisten aineiden sääntely EU-tasolla

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin yhteisön vesipolitiikan puitteista (vesipuitedirektiivi) (2000/60EY) ja sitä tarkentamaan annetut johdannaisdirektiivit pohjaveden suojelusta pilaantumiselta ja huononemiselta (2006/118EY) muutettuna komission direktiivillä 2024/80/EU) sekä ympäristönlaatunormeista vesipolitiikan alalla (laatunormidirektiivi) (2008/105/EY) muutettuna direktiivillä vesipolitiikan alan prioriteettiaineista (prioriteettiainedirektiivi) (2013/39/EU) luovat puitteet ja tavoitteet vesien hyvän tilan saavuttamiseksi. Pintavesien kemiallisen tilan osalta keskeisiä ovat ns. laatunormidirektiivi ja prioriteettiainedirektiivi, jotka sisältävät EU-laajuiset vesiympäristölle haitallisten ja vaarallisten aineiden luettelot sekä ympäristönlaatunormit näille aineille, joita tulee soveltaa yksilöityihin vesimuodostumiin. Komission on tarkistettava haitallisten ja vaarallisten aineiden luettelot ja aineiden ympäristönlaatunormit määräajoin.

EU-komissio antoi 26. lokakuussa 2022 esityksen vesidirektiivien muuttamisesta, erityisesti haitta-aineluetteloiden ja haitallisten aineiden laatunormien päivittämisestä.

Lisäksi päästöjen vähentämistoimia toteutetaan erityisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin teollisuuden päästöistä (EU/2024/1785, jäljempänä teollisuuspäästödirektiivi IED) nojalla. Direktiivissä on myös linkki vesipuitedirektiiviin ja ympäristönlaatunormeihin noudattamiseen erityisesti toimintojen lupamenettelyssä.

Vesiympäristölle vaarallisiin ja haitallisiin aineisiin liittyvä kansallinen lainsäädäntö

Vesipuitedirektiivi ja sen johdannaisdirektiivit on pantu toimeen kansallisesti lailla vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL, 1299/2004) ja sen nojalla annetuilla valtioneuvoston asetuksilla vesienhoidosta (1040/2006) ja vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista (1022/2006). Huomioitavaa on, että vesienhoidon ympäristötavoitteet ovat sitovia (VMJL 20 a § ja 20 b §). Niitä sovelletaan hankekohtaisessa lupaharkinnassa vesilain ja ympäristönsuojelulain perusteella. sääntely on ympäristönsuojelulain (49 §) ja vesilain (3 luvun 4 §) luvanmyöntämispykälissä. Ympäristötavoitteista poiketaan hankkeiden lupa-asian yhteydessä ainoastaan lainsäädäntöön sisältyvien edellytysten täyttyessä (VMJL 20 c §).

Vesipuitedirektiiviin ja siihen perustuvan kansallisen lainsäädännön nojalla ympäristönlaatunormeja on asetettu myös pintavesille kansallisista lähtökohdista ja ne huomioidaan vesien ekologisen tilan määrittämisessä. Kansallisesti määriteltyjen haitallisten aineiden pitoisuuksien ylittäessä annetun laatunormin voi ekologisen tilan luokka olla korkeintaan tyydyttävä. Suomessa kansalliset ympäristönlaatunormit on asetettu 15 haitalliselle aineelle (vesiympäristölle vaarallisten ja haitallisten aineiden asetuksen liitteen 1 kohta D).

Lisäksi vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista annetun asetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan liitteen 1 kohdassa A luetellaan 15 ainetta, joita ei saa päästää pintaveteen tai vesihuoltolaitoksen viemäriin. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettu kielto ei kuitenkaan koske päästöä, jonka toiminnanharjoittaja voi osoittaa sisältävän niin vähäisen määrän vesiympäristölle vaarallista ainetta, ettei sen päästämisestä voi aiheutua pintaveden pilaantumisen vaaraa eikä haittaa vesihuoltolaitoksen toiminnalle. Toiminnanharjoittajan tulee osoittaa päästön vähäisyys ja haitattomuus mittauksilla, laskennallisesti tai muutoin asiantuntija-arviointiin perustuen. Vaarallisten ja haitallisten aineiden asetuksen liitteen 1 kohdassa B on esitetty suurimmat sallitut päästöraja-arvot elohopealle ja elohopeayhdisteille sekä kadmiumille ja kadmiumyhdisteille.

Ympäristönsuojelulain (527/2014) perusteella toiminnanharjoittajan ympäristöluvassa on oltava päästöraja-arvoja vaarallisille ja haitallisille aineille, jos on mahdollisuus, että aineen ympäristönlaatunormi ylittyy tai on vaarassa ylittyä vastaanottavassa vesimuodostumassa. Päästöraja-arvoja asetettaessa on selvitettävä, onko teollisuuden alalle BAT-päätelmien yhteydessä asetettu vaarallisten ja haitallisten aineiden päästötasoja ja sovellettava niitä ympäristölupamenettelyssä. Luvanvaraisen toiminnan päästörajat perustuvat ensisijaisesti parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan ja ns. direktiivilaitoksilla (YSL liite 1, taulukko 1) erityisesti parhaan käyttökelpoisen tekniikan (BAT) vertailuasiakirjoihin (BREF) ja niissä oleviin BAT-päätelmiin.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1244 teollisuuslaitosten ympäristötietojen ilmoittamisesta, teollisuuspäästöportaalin perustamisesta ja asetuksen (EY) N:o 166/2006 kumoamisesta tuli voimaan 22.5.2024. Komissiolla on valta muuttaa asetuksen liitettä II ja on nyt esittänyt sulfaattia raportoitavien yhdisteiden listalle. Päätös asiasta tulee tämän vuoden lopussa. Hyvin todennäköisesti sulfaatin tarkkailu tulee jatkossa tehostumaan ja saamme parempaa seurantadataa. Asetusta sovelletaan 1.1.2028 alkaen ja vuoden 2027 tiedot raportoitaisiin jo uuden asetuksen mukaisesti.

Suomen ympäristökeskuksen suunnitelma

Vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista annetun valtioneuvoston asetuksen 12 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus laatii vähintään kuuden vuoden välein suunnitelman liitteen 1 D kohdassa mainitun aineen poistamiseksi luettelosta tai uuden aineen lisäämiseksi aineluetteloon. Suunnitelmassa tulee lisäksi esittää tarpeelliset ympäristönlaatunormit sekä päästöjen ja huuhtoutumien rajoittamistoimet. Viimeisin suunnitelma on julkaistu vuonna 2023.

Suomen ympäristökeskus on esittänyt suunnitelmassa useiden uusien aineiden lisäämistä kansallisiksi haitallisiksi aineiksi vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista annetun valtioneuvostonasetuksen (1022/2006) liitteeseen 1D. Suunnitelmassa esitetään muun muassa sulfaatin lisäämistä. Ehdotus sulfaatin AA-EQS-arvoksi sisävesille esitetään 39 mg/l liukoisena pitoisuutena ja MAC-EQS-arvoksi sisävesille 279 mg/l liukoisena pitoisuutena. Luonnontaustapitoisuus voitaisiin ottaa huomioon EU ohjeen (EC 2019 c) mukaisesti, mutta vasta arvioinnin siinä vaiheessa, kun havaitut pitoisuudet ylittävät laatunormit. Ehdotetut sulfaatin ympäristönlaatunormit koskisivat sisävesiä, joissa kovuus on <40 mg CaCO3/l (< 0,8 mmol/l). Lisäksi SYKE toteaa ehdotuksessaan, että päästö- ja vaikutustarkkailuvelvoitteet voivat jonkin verran lisääntyä, vaikka sulfaatti sisältynee jo nykyisinusein ympäristönluvanvaraisten laitosten tarkkailuohjelmiin. Tosin ympäristöseurantoihin ei ole odotettavissa muutoksia, koska sulfaatti sisältyy jo nykyisin ympäristöhallinnon seurannassa käytettyyn analyysipakettiin.

SYKE ehdottaa lisäksi suunnitelmassaan, että tutkimustietoa ksantaattien ympäristövaikutuksista pohjoisissa olosuhteissa tarvitaan nopealla aikataululla. Tämän vuoksi ksantaattien osalta tulisi toteuttaa ympäristökartoitus, johon sisällytettäisiin kaivosteollisuutta, metallinjalostusta ja mahdollista muuta teollisuutta,

joka käyttää ksantaatteja. Kartoituksessa tulisi selvittää ksantaattipitoisuuksia jätevesistä, kuormitetuista vesistöistä ja niiden tausta- tai referenssialueilta. Laadukkaan ja tarpeeksi alhaisen määritysrajan omaavan analytiikan kehittäminen on ykkösprioriteetti. Määritystarkkuudessa olisi päästävä µg/l- tasolle.

Vesidirektiivien muutos

EU-komissio antoi lokakuussa 2022 esityksen vesidirektiivien muuttamisesta, erityisesti haitta-aineluetteloiden ja haitallisten aineiden laatunormien päivittämisestä. Suomen kannat on kuvattu valtioneuvoston kirjelmissä U 119/2022 vp ja UJ 13/2024 vp. Ehdotus sisälsi muutoksia vesipuite-, pohjavesi- ja ympäristönlaatunormidirektiiviin. Vesipuitedirektiiviin ehdotettiin muun muassa muutosta kansallisten haitallisten aineiden huomioimisesta vesien tilaluokittelussa. Direktiivimuutos siirtäisi kansalliset haitalliset aineet pintavesien ekologisesta tila-arviosta huomioitavaksi osana pintavesien kemiallisen tilan luokittelua. Laatunormidirektiiviin lisättäisiin luettelo aineista, jotka ovat päivityksissä poistettu EU-tason prioriteettiaineista sekä eräistä kansallisista haitallisista aineista, joille komissio tulee esittämään ns. harmonisoidun EU-tason laatunormin, joita jäsenmaiden tulee jatkossa soveltaa kemiallisen tilan luokittelussa, mikäli näistä aineista aiheutuu painetta pintavesien kemialliselle tilalle.

Voimassa olevan ympäristönlaatudirektiivin prioriteettiaineista poistettaisiin yhteen kuusi ainetta ja listaan lisättäisiin yhteensä 25 uutta ainetta, yhdistettä tai yhdisteryhmää. Lisäksi joidenkin olemassa olevien prioriteettiaineiden ympäristönlaatunormia tarkistettiin. Uusiin ympäristönlaatudirektiivin haitta-aineluetteloihin ei sisälly sulfaattia eikä ksantaatteja.

Komission tulee edelleen tarkastella haitta-aineita ja niiden ympäristönlaatunormeja kuuden vuoden välein ja tarvittaessa esittää lainsäädäntöehdotuksen niiden muuttamiseksi.

Direktiivien muutokset tulee saattaa voimaan kansallisessa lainsäädännössä viimeistään 21.12.2027.